

7.- Aristotelesen *Poetika*.

1.- Sarrera.

Aristotelesen *Poetika* Mendebalden idatzitako Literaturaren Teoriaren gaineko lehen hitzarmena da. Testu honetan, Aristotelesek, beste gauza batzuen artean, nola eraiki behar den tragedia bat azaltzen du. Nolanahi ere, lana ez da arauemailea soil-soilik, Aristoteles mugatzen delako halako aholku batzuk eta materiaren gaineko balioztapen pertsonalak eskaintzera. Zentzu honetan, idazki "esoterikoa" dela jakin behar da, hau da, eskolan erabiltzeko eta ez publikoarengan irakurtzeko hitzarmen bat. Horrela gauzak, erabat bukatuta ez dagoen testua da. Hala ere, ideiak oso interesgarriak dira. Testu honen eragina itzela izan dela Historian zehar nabarmentzea posible da, bereziki XVII. eta XVIII. mendeetatik aurrera.

2.- Lehen iritziak: neurtitza / prosa eta genero dramatikoak.

Dakigunez gero, Aristotelesek dio literatura giza eraginetako *mimesis*-a dela (*Po.* 2 kapitulua). Aristotelesek bi idazte-tipo bereizten ditu: 1) mimetikoa, hau da, giza eraginak imitatzen dituen (literatura), eta 2) ez mimetikoa, hau da, giza eraginik imitatzen ez duena (hitzarmen historikoak eta zientifikoak, adibidez). Bada ondo, Aristotelesek dio ezaugarri mimetikoa dela literaturaren izaera markatzen duena, independenteki idaztea neurtitzean edo prosan badago. Aipaturiko bestela: nahiz eta hitzarmen zientifikoa neurtitzean idatzi, ez dio hitzarmen zientifikoa izateari uzten. Beraz, independenteki neurtitza edo prosa erabil dezagula, literaturak "jokatzen duten pertsonetako mimesis-a" du,

"Jokatzen duten pertsonetako" nozioa nabarmena da modalitateak literatura-generoen barruan aitortzeko. Hain zuzen, poesia "jokatzen duten pertsonetako" mimesis-a bada, pertsonaia horien izaerak lanaren tonua markatuko du. Aristotelesen ustez, olerkari batek hiru aukera ditu: 1) gu baino pertsona hobeak imitatzea, 2) gu baino pertsona txarragoak imitatzea, eta 3) gu bezalako pertsonak imitatzea. Bada ondo, literatura

dramatikoak bi lehen aukerekin lan egiten du: gu baino pertsona hobeko mimesis-a TRAGEDIA da, gu baino pertsona txarragoko mimesis-a KOMEDIA da.

Aristotelesek literatura bai zibilizazioa hain zaharra dela pentsatzen zuen. Horrela, zaharretatik, pertsona hobe edo txarragoak imitatzeagatik gustua olerkari bakoitzaren izaerarekin bat dator: olerkari serioek pertsonaia serioak (hobeak) imitatzen zituzten eta olerkari barregarriek pertsonaia barregarriak (txarragoak) imitatzen zituzten. Orain, pentsamendu aristoteliko guztia TELEOLOGIAK markatuta datorrela jakin behar da. Nozio honen arabera, denboraren joanak diziplina guztia gara dadila eragiten du hobetarantz.

Idea hau emanez, Aristotelesek dio, hasieran, zegoela soilik poesia lirikoa (akziorik gabe). Beraz, bere izaera naturala jarraituz, olerkariak olerki serioak idazten zituzten (elegiak, adibidez) edo olerki irriarriak (yanboak). Gero, olerkariak epika (akzioarekin eta akziorik gabeko bitarteko generoa) garatzen dute. Horien artean, nabarmentzen da Homero, tragediako aita (*Iliada* aurrekaria izango litzateke) eta komedia handiko ere sortzailea (*Margites* aurrekaria izango litzateke).

Egia esan, Aristotelesek bi umore-tipo bereizten ditu: mina egiten duena eta minik egiten ez duena. Lehena yanbotik dator eta bigarrena Homerok asmatu zuen. Ikusten denez gero, komediaren gaineko teorizazioa zaila da. Egia esan, Aristotelesek *Poetika*-ko bigarren liburu bat genero honi eskaintzeak dirudi. Nolanahi ere, liburu hori ez da mantendu, hortaz tragediara bihurtu behar dugu, antzerki-generoak perfektuenak direla, Aristotelesen ustez, jakinez.

3.- Tragediako parte kualitatiboak.

Grezian, antzezlanak jaialdi erlijiosoko testuinguruan irudikatzen ziren eta hiritar guztiek bere irudikapenean parte hartzen zuten. Horren ondorioz, tradizioak tragedien egitura baldintzapean jartzen du: hitzaurrea, *párodos*-a, pasarteak, kantu koralak, etab. Egitura tradizional horretaz jarduterakoan, Aristotelesek tragediako parte kuantitatiboez hitz egiten du,

parte hauek beti agertzen direlako bata besteari gehituz. Bada ondo, tragediak analizatzerakoan, Aristotelesek sei parte kualitatibo ere aipatzen ditu: 1) ARGUMENTUA (bilbea), 2) PERTSONAIAK, 3) MINTZAERA, 4) PENTSAMENDUA, 5) IKUSKIZUNA eta 6) MUSIKA.

Elementu hauetako guztietako, ARGUMENTUA, hau da, pertsonaia bati gertatzen zaion eta modu zehaztu gisa jokatzera eramaten duena, garrantzitsuena da, "tragediaren arima" delako. Egia esan, gainerako parte guztiak elementu honen mendean daude: lehen, olerkari batek ARGUMENTU soila, marrazkilarien zirriborroaren antzekoa, asmatu behar du; gero, argumentu horretarako egokiak diren PERTSONAIAK, tragediaren kasuan tradizioaz (Mitologiaz) baliatuz, aukeratu behar ditu; hori erabakita, olerkariak aukeratu behar du estilo orokor idazten ari den antzezlanerako egokia (MINTZAERA): oro har, ez hotsandikoegi, ez arruntegi; gero, pertsonaientzat PENTSAMENDU (izaera) egokia aukeratu behar du eta, azkenik, IKUSKIZUNEAN eta MUSIKAN pentsatu behar du. Aristotelesen ustez, nahiz eta IKUSKIZUNAK eta MUSIKAK antzezlan edertu, ez dira garrantzitsuak ikuspuntu kualitatibotik, ikuskizun urriarekin argumentu onak nabarmena izaten jarraituko duelako eta argumentu txarrak, nahiz eta ikuskizun handia eduki, ez du publikoa inoiz hunkituko.

4.- Unitate poetikoa

7. kapituluan, Aristotelesek dramaren akzioak BETE eta UNITARIOA izan behar duela baieztatzen du: hasierarekin, erdiarekin eta amaierarekin. Bada ondo, Tragedian, adierazitakoaren prozesuan, hau da, akzio bete eta unitarioa EZBEHARRERANZKO ZORIONETIKO heroia-aren patuaren aldaketarekin bat dator. Gainera, heroia-aren patuaren aldaketa horrek gertaeretako segida PROBABLE-aren bidez gertatu behar du. Kasu honetan, ideia gakoa "PROBABLE"-a da. Egia esan, gutxik axola du olerkaria dioena egia edo gezurra bada, dramaren akzioa SINESGARRI eta EGIANTZEKOA izan dadila garrantzitsua da.

5.- Egiantza eta fikzioa

9. kapituluan, Aristotelesek poesia Historia baino filosofikoagoa dela baieztatzen du. Zentzu honetan, jakin behar da tragediak ia beti edaten duela tradizio mitologikoko eta, Grezian, hau Historia-mota hartzen zela. Dakigunez gero, Historiak gertatu dena kontatzen du. Hala ere, olerkariak askatasuna (nahiz eta ez erabat) du Historia aldatzeko eta, baldin eta logikaren eta koherentziaren erregelak errespetatzen baditu, iraganeko bertzio berriak sortzeko. Beraz, olerkariak ez du kontatzen gertatuta, baizik eta ahal izango litzatekeen edo, barne, gertatu behar izango lukeena.

Horrela gauzak, poesiako itxurazko izaerak giza arima esploratzera laguntzen du eta, horregatik, Historia baino filosofikoagoa da. Azken finean, Historiak partikularragatik interesa agertzen du (Orestes-en mendekua, adibidez); bere aldetik, poesiak unibertsalagatik interesa agertzen du (zer pentsatzen duen bere aita mendekatu behar duen semeak, adibidez). Horrela, olerkariak giza portaeraren patroia deskribatzen du eta patro hori erabilgarria da giza natura unibertsala ezagutzeko. Orduan, poesia Historia baino filosofikoagoa da.

6.- Katharsis

Aristotelesek tragediaren helburua gizakiari eragiten dioten bi sentimendu araztea dela baieztatzen du: beldurra eta gupida. Beraz, tragedien argumentuak beldurreko eta gupidako sentimenduak publikoarengan sortzera zuzenduta daude.

Heroi tragikoa gu baino pertsona hobea da, baina ez askoz, gu harekin bat etortzea garrantzitsua delako. Pertsona horrek (heroi tragikoak) bat-batean ezbeharrak sufritzen du, hura merezi izan gabe. Oro har, heroi tragikoa bere zoritxarreko arduraduna, baina ez erruduna, da, ezbeharrak datorrelako, ez gaiztoa delako, baizik eta patuak ezusteko akatsen bat egitea eragiten diolako.

Horrela gauzak, tragedia begiesterakoan, ikusleak heroiarenganako gupida sentitzen du eta, aldi berean, beldurra sentitzen du, patu-aldaketak

harengana ere zoritzarreko egin liezaiokeelako bizitza errealean. Horrela, antzokiak ikusleak errukitsuak izan daitezela bere lagun hurkoekin eragiten du eta, aldi berean, bizitzaren ezbeharrak jasateko prestatzen ditu edo, bera dena, antzezlanek prestatzen diote etorkizunari beldurrik gabe bizi izateko, ezusteko ezbeharrak bizitzaren parte direnez gero.

6.- Azkeneko iritzia

Bai noski, bere laburtasuna gorabehera, Aristotelesen *Poetikak* interesaren beste kontu asko aipatzen ditu, adibidez: lana olerkaria nola osatu behar duen; pertsonaiak nola izan behar duten; zein diren hizkuntza poetikoaren ezaugarriak; sinpleak zer bilbe-tipo diren eta zer tipo diren guneak, etab. Hala eta gustiz ere, aipatutako alderdiak Mendebalden idatzitako lehen poetika-hitzarmen honetako garrantzitsuenak dira.